

történet címen a Szent György utca 3. sz. ház történetéről 1379-től 1550-ig.

A Soproni Szemle új évfolyamai — ha kezdetben még tapogatódzva is — egyre céltudatosabban szolgálják a város történetének a feltárását. A Szemle hagyományainak megfelelően nem hanyagolják el a természetrajzi tanulmányok közlését sem. A Sopron környéki szelídgesztenyésekről, a természetes növénytakaró és a kertészeti természetés közti összefüggésről, Sopron környékének gubacsdarazsairól stb. szóló cikkek váltakoznak a történeti tanulmányokkal. Helyet kap a folyóiratban a régészet és a néprajz is, s helyet kapnak — bár a városi vonatkozásúaknál jóval kisebb számban — megyei vonatkozású cikkek is. Már a régi Soproni Szemlére is jellemző volt, hogy a megye aránylag keveset jut szóhoz. De tekintettel arra, hogy egy várost sem lehet a környezetéből kiszakítani, a szerkesztésnek nagyobb teret kellene biztosítania megyei, Sopron környéki vonatkozású tanulmányok közlésére, illetőleg ilyen természetű kutatásokra is kellene ösztönözni, ama nehézség ellenére is, hogy Sopron nem megyeszékhely.

Nagy Lajos

Probszt, Günther Frh. v.: **Das deutsche Element im Personal der niederungarischen Bergstädte.** Buchreihe der Südostdeutschen Historischen Kommission. I. köt. München, Oldenbourg 1958, 176.

Az alsó-magyarországi bányavárosokat német telepesek alapították a középkorban, szlovák nyelvterületen. A kisebb bányavárosok hamarosan el is szlovákosodtak, Selmec-, Kőrmöc- és Besztercebánya patriciátusa azonban évszázadokon át megtartotta német jellegét, nem utolsósorban a császári bányakamarai igazgatás segítségével, amely lehetőleg német nemzetiségű, az osztrák örökös tartományokból származó tisztviselőket alkalmazott. A XIX—XX. században azután e három jelentősebb város németisége is elszlovákosodott, illetve részben elmagyarosodott. A lakosság nemzetiségi összetételének változása szorosan összefüggött a társadalmi fejlődés és a politikai harcok menetével. Ebben a perspektívában nagyon is jogosult a bányavidék német nemzetiségű személyzetének vizsgálata, annak kutatása, hogyan nyomult be a szlovák, illetve kisebb részben a magyar elem a bányavárosok polgárságába.

Sajnos, ennek a társadalomtörténeti problémának a megoldásához G. Probszt semmivel nem járult hozzá könyvében. Az alsó-magyarországi bányavárosok történetének osztrák specialistája a bevezetésben áttekinthető, bár statikus és kissé felületes összefoglalást ad a bányakamarák szervezetéről, de a bányászat hanyatlásának okairól, a mélyművelés akkor még leküzdhetetlen nehézségeiről és a bányák kimerüléséről nem vesz tudomást. Az alsó-magyarországi bányászat lehanyatlását helyett

egy XVIII. századi kamarai följegyzés nyomán a német elem háttérbe szorulásának, a bányavárosok elszlovákosodásának tulajdonítja. Forrásának csak azt az egy állítást nem teszi magáévá, hogy a bányászat hanyatlásának kiindulópontja a lutheri eretnokség elterjedése volt, (8.), s e több mint 200 éves „értékelést” stílszerűen ugyancsak egy állítással tartja szükségesnek kiegészíteni: a bányászat hanyatlásának végpontjára vonatkozólag. Ez a „fatális” 1867-i kiegyezés lett volna, amely állítólag megpecsételte a németiség sorsát a magyarországi bányászatban (10.).

Különös fényt vet a szerző magyar történeti ismereteire, hogy az „alsó-magyarországi”, véleménye szerint „widersinnig” megjelölés eredetéről nem tud magyarázatot adni (11.), és sajnálatos, hogy Probszt a Numizmatikai Közlöny néhány cikkétől eltekintve mellőzte az utolsó évtizedek magyar és szlovák szakirodalmát.

A bevezetés elavult szempontjait és szakmai fogyatékoságait még jobban kiemeli Probszt helyenként egyenesen bántó német sovinizmusa. A tudományos kutatás számára csupán a terjedelmes adattár nyújt anyagot.

Az adattár — az alsó-magyarországi bányaművelésben foglalkoztatott személyek névjegyzéke — összeállításához Probszt elsősorban az 1548—1650 közötti évszázadra gyűjtött anyagot a bécsi Hofkammerarchivban és nyomtatott forrásokban, de közül 1548 előtti és 1650 utáni adatokat is, a körmöcbányai éremvésőkre pl. még a XIX. sz.-ból is. A névjegyzék kétségkívül terjedelmes, de hozzávetőleg sem teljes. A szerzőnek nem állt módjában kutatást folytatni sem az alsó-magyarországi főkamagrófság selmecbányai levéltárában, sem az érintett bányavárosok levéltáraiban, így adattára — különösen az alacsonyabb beosztású kamarai tisztekre és a magán-bányatársulatokra vonatkozólag — szükségyszerűen annyira hiányos, hogy az egész összeállítás értelme problematikus. Probszt célja az volt, hogy a bányagazgatás német jellegét bizonyítsa. Ez azonban egyrészt nem szorul bizonyításra, különösen nem az 1548—1650 közti időben, másrészt a helyi forrásanyag mellőzése esetén nem bizonyítható.

Értékes adalék a Bethlen Gábor által 1622-ben Erdélybe áttelepített bánya- és kohómunkások névjegyzéke (19—20.), de hasznos lett volna rámutatni arra, hogy később is az alsó-magyarországi bányavidék látta el szakemberekkel Magyarország többi bánya- és kohóüzemét, továbbá, hogy nemcsak az örökös tartományokból jöttek szakemberek az alsó-magyarországi bányavárosokba, hanem innen is mentek néha bányászok és kohászok Csehországba, Stájerországba és Tirolba.

Az adattár megbízhatósága iránt — hiányos voltán túl is — kételeyeket ébreszt, hogy Ludwig Albrecht Thavonat főkamagróf (tehát nem is egy kisember) kétszer szerepel, egyszer mint Ludwig, egyszer mint Albrecht; első ízben (helyesen) 1719-ben, utóbb pedig 1707-ben hal meg Probszt szerint (152, ill. 176.).

Heckenast Gusztáv

La Ville. Deuxième partie. Institutions économiques et sociales. Troisième partie. Le droit privé. Recueils de la Société Jean Bodin. VII—VIII. köt. Editions de la Librairie Encyclopédique, Bruxelles 1955. 677; 1957, 332.

A Tanulmányok előző kötetében (661—2. 1.) ismertettük ennek a belga várostörténeti tanulmánygyűjteménynek első kötetét, most a további két kötetet foglalkozunk. A köteteket egy intézménytörténeti társaság adta ki, és ezért az elkészült tanulmányok szükségképpen magukon viselik az intézmény- és jogtörténet hatását. Ez az első és a harmadik kötet esetében természetes, sőt bizonyos fokig hasznosnak is mondható, a második kötetben már bizonyos nehézségeket okoz. A Jean Bodin Társaság és annak jogtörténész főtársa, John Gilissen professzor előre kijelölte a szerzőknek azt a vázlatot, amelynek alapján a tanulmányt el kellett készíteniük. A vázlat nagyjából a következő: I. a városok gazdasági eredetének kérdése. II. A városi társadalmi osztályok. *a*) a városi lakosság és a vidék jogi státusa azonos-e vagy sem; *b*) milyen társadalmi osztályok (polgári szociológiai szempontból) élnek a városban; *c*) voltak-e küzdelmek közöttük. III. A városok gazdasági intézményei. *a*) a hatóság beavatkozása a városi kereskedelem és ipar organizációjába; *b*) kereskedelmi intézmények (pl. vásár); *c*) gazdasági intézmények (pl. a közellátás vagy közlekedés megszervezése); *d*) foglalkozás szerinti szervezetek (pl. céhek, szakszervezetek); *e*) ipari rendszerek. A fenti séma többékevésbé sikerült betartásával készült el huszonhárom tanulmány, melyek eredményét Gilissen professzor a múltkori kötethez hasonlóan a bevezető tanulmányban foglalta össze. Ebben bizonyos fokig módosítja az előző kötetben ismertetett általános megállapításait, meg kell azonban jegyeznünk, hogy jogászai nézőpontja következtében eredményei kissé merevnek látszanak.

A második kötet tanulmányai szintén az ókortól napjainkig foglalkoznak a várostörténettel. Az eloszlás azonban aránytalan, a súlypont a középkorra esik. (Kilenc tanulmány, köztük két iszlám vonatkozású.) Hat ókori, négy távol-keleti (indonéz, vietnámi, japán és indiai) tanulmány mellett egy XVII. századi holland, egy XIX. századi francia és egy-egy általános finn és észak-amerikai vonatkozású képviseli az újabb korszakokat. Sajnos, az előre megszabott séma következtében a tanulmányok felemás jellegűek. Polgári tudósokról lévén szó, a társadalmi és gazdasági törvényszerűségek nem ismerését nincs jogunk szemükre vetni, azonban még polgári történetírói szempontból is megmerevíti a séma a feldolgozást, amely ennek következtében statikus jellegűvé válik. Bár nincs terünk részletes ismertetésre, néhány kitűnő tanulmányra fel kell hívni a figyelmet. Claude Cahen dolgozata (Mouvements et organisations populaires dans les villes de l'Asie musulmane au Moyen Age: milices et associations de foutouwwa, 272—88.) nem követi a sémát, hanem csak egy mozzanatot ragad ki a muzulmán városi társadalom történetéből. A futóvva eredetileg az iszlám országaiban élő városi szegénység eretnek